

Istvánovics Eszter:

Csörsz királyfi a múzeumban

A nyíregyházi Jósa András Múzeumban megnyitotta kapuit egy új régészeti kiállítás "Barbárok a birodalom peremén" címmel. A rendezők a császárkori Felső-Tisza-vidék történetét kívánták bemutatni.

Sajátos hangulatú kiállítás ez. Hiányoznak a tárgyakkal zsúfolásig megpakolt, megszokott vitrinek. A két terem inkább egy-egy képet kelt életre.

Belépünk és egy furcsa kerítés állít meg. Mi lehet ez? Felírat sehol. A sarokban kis tasak. Benne tájékoztató: "Népek határa: a Csörsz-árok". Így már más. Szóval mégsem kerítés, hanem árok? Hogy is van ez?

Hol volt, hol, nem volt, élt egyszeregy király a Duna partján. Rád volt a neve. Messze földön hírhedt volt Rád király az ő gonoszságáról. Egyetlen büszkesége, szemefénye, gyönyörűséges leánya, Délibáb volt. - mondja a mese. Ei is rejtette Rád király minden halandó szeme elől Délibábot.

Történt egyszer, hogy Rád király meghívta Duna-menti palotájába Csörsz királyfit, a Tisza-menti kastély urát, hogy szövetséget kössenek közös ellenségeik ellen. Nagy lakomát ültek a szövetség megünneplésére. Folyt a mulatozás. Csörsz királyfi kilépett a palota kertjébe, s megpillantotta a gyönyörűséges Délibábot. Egy pillantás elegendő volt, hogy szerelembe essen:

Rád király és Csörsz királyfi győztesen tért meg, a csatából. Rád halomba rakatta a zsákmányt, osztozkodásra készült. Ámde Csörsz királyfi nem kért belőle, nem kellett neki arany, fegyver semmi. Ő csak Délibáb után epekedett. Rád király azonban semmi áron nem vált meg féltett kincsétől, a gyönyörűséges Délibábtól. Így szólt hát Csörsz királyfihoz: - Legyen, hát tiéd a lányom, ha már ennyire megszerettétek egymást. De van egy feltételem. Ha azt teljesíted, tiéd lesz: Hajón vidd haza világszép Délibábot Duna-menti palotámból Tisza-menti otthonodba.

Csörsz királyfi hazatért, s azonnal munkához látott. Elkezdett ásatni egy hatalmas árkot. Kihajtotta népe apraját-nagyját. Ástak éjjel-nappal. De az árok csak nem ért el a Dunáig. Nagy volt a sírás-rívás, pusztultak a népek. De Csörsz nem kegyelmezett: Ő maga felügyelte a munkát. Évek teltek el. Az árok lassan-lassan kúszott Rád palotája felé. Már látszottak a távolban a tornyok.

Egy éjjelen aztán hatalmas fürgeteg jött kelet felől. Mennydörgött, villámlott. A szél földig hajlítgatta a; fákat: Menekült ki merre látott. Nem úgy Csörsz királyfi. Fedetlen fővel dacolt a tomboló viharral.

Aztán, eljött a reggel, felragyogott a nap: De Csörsz királyfit soha többé nem látta élve ember fia. Elnyelte a viharos éjszaka. A nép kereste egy darabig, majd hazaszállingóztak a Tisza mellé.

Csörsz királyfi árka azóta látszik de, víz nincs benne. Soha nem érte el Rád király palotáját. Délibáb hiába várta őt...

És valóban Csörsz királyfi árka ma is sok helyen látszik. Megyénkben Tiszadob és Tiszavasvári határában leginkább. Szép a mese is róla; de már a XVI. században megjegyzi, a krakkói krónika szerzője, hogy csak mese: Mi hát a valóság; s hogyan kerül a Jósa Múzeum kiállításába Csörsz-árok kerítése?

Abban az időszakban, amikor a Dunántúlon a rómaiak Pannonia néven, Erdély területén, pedig Dácia néven megszervezett provinciája (tartománya) virágzott, vagyis a II-III. században, az Alföld nagy részét iráni nyelvű népek lakták. Őket szarmatáknak hívták. A szarmaták a szkítákkal rokon, nagyállattartó nomád nép volt. Az eurázsiai sztyeppe több mint fél évezreden át az uralmuk alatt állt: Különféle törzseik közül a jazigokat, a roxlánokat és az alánokat emlegetik a források hazánk területén. Ide a Fekete-tenger partjáról érkeztek. Legkorábbi felbukkanásuk a Kárpát-medencében a Duna-Tisza közére lokalizálható valamikor az I. század elején. Innen hódították meg fokozatosan az egész Alföldet.

A szarmaták kárpát-medencei története a rómaiakkal vívott háborúk, és békés kapcsolatok váltakozásáról szól. Annyi bizonyos, hogy a két szomszéd kölcsönösen megszokta a másik jelenlétét. A II. század legvégén, Marcus Aurelius császár uralkodása idején felmerült az a lehetőség is, hogy a szarmaták területéből, vagyis az Alföldből is római provinciát kellene szervezni Sarmatia néven. A császár korai halála azonban megakadályozta ennek az elképzelésnek a valóra váltását.

Pedig ez a megoldás elodázhatta volna azt a kényszerlépést, amire a Római Birodalmat a keletről, érkező meg-megújuló barbár betörések kényszerítenék. 271-ben kénytelenek feladni Dacia provinciát. Ez a visszavonulás azonban nem oldotta meg, a keletről erősödő nyomást. Valahonnan a kínai határtól már régebben megindultak a hunok, s elérték Európa kapuját. Útjukat pusztulás, menekülők áradata jelezte. A menekülés egyetlen lehetséges útja mindig nyugat felé vezetett. Az újabb és újabb kiszoruló néphullámok Dacia feladása után a szarmatákat szorongatták.

A szarmaták szövetségre léptek megszokott szomszédaikkal, a rómaiakkal. Segítséget kértek tőlük. Kaptak is: Hadmérnököket; akik megtervezték a védvonalat. Megkezdődött a nagy munka. Talán nem is túlzás Csörsz királyfi meséjében, hogy "Ástak éjjel-nappal: De az árok csak nem ért el a Dunáig. Nagy volt a sírásrívás, pusztultak a népek." Valójában azonban nem az volt a cél, hogy víz legyen az árokban. Az tényleg nem volt benne. El is készült a mű. A régészeti ásatások alapján tudjuk, hogy nem árok volt ez, hanem egy sánc és egy árok. A sánc tetején sövény védte a szarmatákat. Az, árok megnehezítette a támadók dolgát, s még inkább megnehezítette a két beledöngölt hegyes karósról: Ennek a védműnek a makettje készült el a régészeti kiállításon.

Belső oldalán a rendezők elképzelése szerint a szarmatákkal lehet megismerkedni: Gazdag; gyöngyös viseletükkel. A sáncon kívül pedig a támadó ellenség: a germánok egy csoportja. A második terem életképe a megye európai híré ásatása alapján készült el. 1965

és 1969 között Csallány Dezső Beregsurányban 52 fazekaskemencét - Európa eddig ismert legnagyobb római kori fazekasközpontját - tárta fel: Az újabb ásatások alapján ma már tudjuk, hogy a mesterek a III. század végén, vagyis Dacia provincia feladása után kezdték meg a munkát itt, a Mic patak völgyében. Nem kizárt, hogy a fazekasok egyenesen a provincia területéről költöztek át ide.

A rostélyos kemencéik mása épült fel a kiállításon. A beregsurányi közel 40.000 kerámia többsége szürke, gyakori a pecsételt díszítés.

A látogatók alkalmanként kipróbálják ügyességüket. Szakképzett fazekasok

irányításával lehet korongolni vagy pecsételni az edényeket.

Iskolák, osztályok, nyíregyházi kirándulásuk alkalmával ne mulasszák el megyetörténetünknek e értékes emlékeit bemutató kiállítás megtekintését.